Факультет природничої і фізико-математичної освіти
Кафедра теорії і методики викладання природничих дисциплін

СТРАТЕГІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Для студентів всіх педагогічних спеціальностей денної/заочної форми навчання
ОС «Магістр»

Викладач: докт.пед.наук, доцент Коренева Інна Миколаївна,
докт.пед.наук, професор Рудишин Сергій Дмитрович,
Email: i.koreneva74@gmail.com

Кількість часу на вивчення – 3 кредита

	денна	заочна
Лекцій	10	6
Семінарських занять	12	4
Самостійна робота студента	68	80
Форма контролю	залік	залік

У світлі інтеграції України до європейського освітнього простору виникає потреба у вивченні й цілеспрямованому використанні ефективного досвіду європейських країн щодо вирішення цілої низки проблем, серед яких чільне місце займає питання екологічної освіти та безпеки. Актуальність курсу «Стратегія екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» обумовлена необхідністю формування у студентів та інших зацікавлених осіб європейського рівня еколого-педагогічної культури – складової загальної культури особистості, що відображає міру її прояву в професійній діяльності та є інтегрованим показником творчої поведінки на основі екологічних знань, переконань, цінностей, норм природовідповідної діяльності. Вона полягає в здатності самостійно виробляти принципи своєї діяльності відносно навколишнього середовища та вирішувати професійні завдання щодо формування екологічної культури школярів. Процес формування екологічного-педагогічної культури майбутнього педагога має ґрунтуватися на міждисциплінарному інтегруванні навчальних дисциплін серед яких важливе місце має займати і означений курс. Він покликаний стати органічною складовою професійної підготовки висококваліфікованого фахівця освітньої галузі.

Предметом навчальної дисципліни є досвід європейських країн щодо вирішення питань з екологічної безпеки.

Мета викладання навчальної дисципліни: сприяти формуванню продуктивного рівня еколого-педагогічної культури майбутнього, вчителя на засадах європейського досвіду реалізації стратегії екологічної безпеки.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- підвищення інтересу до проблеми екологічної безпеки та шляхів її вирішення в Україні та країнах ЄС;
- забезпечення студентів ґрунтовними системними знаннями про досвід Європейського Союзу з питань екологічної безпеки.
- розвиток здібностей проектувати екобезпечне культурно-освітнє середовище в загальноосвітніх школах, спираючись на досвід європейських країн;

- заохочення студентів до самостійного пошуку інформації з питань реалізації екологічної політики в країнах ЄС та розповсюдження її серед широкого загалу;
- виховання спрямованості майбутнього педагога на постійне вдосконалення фахових компетенцій щодо використання досвіду країн ЄС в галузі екологічної безпеки;
- формування умінь аналізу й оцінки європейського досвіду реалізації стратегії екологічної безпеки та його творчого впровадження у власну професійну діяльність;
- оволодіння низкою екологічних компетенцій, заснованих на європейському досвіді;
- формування активної громадянської позиції щодо питань екологічної безпеки заснованої на досвіді Європейського громадянського суспільства.

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення курсу «Стратегія екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» здійснюється у тісному зв'язку з іншими навчальними дисциплінами. Методологічні основи засвоєння курсу становлять такі навчальні дисципліни: «Філософія освіти», «Соціоекологія», «Педагогіка», фахові методики навчання.

Основні навчальні компетентності як результат успішного засвоєння навчального курсу «Стратегія екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду»:

Знання та розуміння предметної області, розуміння професійної діяльності. Наявність базових загальних знань в обсязі, достатньому для формування в учнів/студенів наукового світогляду та інтерпретації власних досліджень.

Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу інформації на основі науково достовірних фактів та логічних аргументів з використанням різних джерел.

Здатність працювати автономно та у команді, бути критичним і самокритичним.

Здатність діяти із дотриманням морально-етичних норм професійної діяльності і необхідності інтелектуальної чесності.

Здатність використовувати сучасні інформаційні та комунікативні технології.

Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

Здатність в освітному процесі реалізовувати стратегію сталого розвитку

Здатність аналізувати зміст підручників, збірників задач, методичних і навчальних посібників та інших дидактичних матеріалів, зміст різних електронних ресурсів, необхідних для навчального й методичного забезпечення процесу з біології, основ здоров'я та природознавства, методики їх викладання.

Уміння і навички аргументованого ведення дискусії та спілкування в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей.

Здатність виконувати роботу з дотриманням правил безпеки життєдіяльності, біологічної етики та біобезпеки.

Здатність ефективно виконувати роботу по збереженню біотичного і ландшафтного різноманіття, охороні навколишнього середовища та збалансованого природокористування.

Здатність до поглиблення теоретичних і методологічних знань у сфері біологічних, природничих і педагогічних наук, а також на межі предметних галузей.

Програмні результати навчання:

Демонструє загальні фундаментальні знання в обсязі, достатньому для формування моделі сучасної природничо-наукової картини світу.

Демонструє знання та розуміння актуальних проблем біології

Здатний до спілкування в діалоговому режимі з колегами та цільовою аудиторією, письмового відображення та презентації результатів своїх досліджень українською та іноземною мовами.

Демонструє готовність до ефективного виконання робіт по збереженню біотичного і ландшафтного різноманіття, охороні навколишнього середовища та збалансованого природокористування.

Здатний сприяти впровадженню освіти в інтересах сталого розвитку. Розуміє, демонструє і реалізовує стратегію сталого коеволюційного розвитку системи «суспільствобіосфера» у процесі фахової і соціальної діяльності.

Організація навчання

Види занять. *Лекція-бесіда,* передбачає безпосередній контакт викладача з аудиторією. Запитання адресуються до всіх, студенти відповідають з місця; викладач піклується про те, щоб запитання не залишалися без відповіді. Запитання не для контролю знань, а для з'ясування рівня орієнтованості і пізнання студентів з проблем курсу, ступінь їх готовності до сприйняття наступного матеріалу.

Семінарське заняття передбачає детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень курсу та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно до сформованих завдань. Семінарське заняття включає: проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів; постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, - розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання. Оцінки, отримані студентом за семінарські заняття, враховуються під час виставлення підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни. Під час вивчення навчальної дисципліни широко використовуються нетрадиційні форми проведення занять: навчальні дебати у британському форматі, круглі столи (рольові ігри), проектна діяльність тощо.

Самостійна робота студента (СРС) - це самостійна діяльність-учіння студента, яку викладач планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем викладача. Зміст самостійної роботи за темами визначається робочою програмою навчальної дисципліни (підготовка до семінарських занять; виконання проєктів, підготовка до навчальних дебатів, круглого столу).

Організаціні і навчальні обов'язки студентів:

- На семінарські заняття приходити попередньо підготовленими, ознайомлені з ходом роботи
- Не пропускати заняття без поважної причини та не спізнюватися
- Дотримуватися правил техніки безпеки й охорони праці. Задавати питання, цікавитися додатковими відомостями, сучасними науковими знаннями з предмету та консультуватися з викладачем
- Аргументовано відстоювати свою думку стосовно тематики занять, якщо вона не збігається з думкою викладача
- Вимагати від викладача додаткових роз'яснень на заняттях у випадку їх недостатнього висвітлення на лекціях;
- Вчасно виконувати передбачені навчальною дисципліною види робіт.
- Під час вивчення курсу здобувачі зобов'язані дотримуватися принципів академічної доброчесності

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА З ПИТАНЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Вступ. Предмет, об'єкт, мета та завдання курсу. Сутність та загальні характеристики екологічної безпеки держави. ЄС та його компетенція в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Аналіз атрибутики системного екологічного управління ЄС: екологічна політика (її стан та формування), екологічні програми ЄС, стратегічні плани дій. Інституції ЄС у природоохоронній сфері: Європейська Комісія, Європейський Парламент, Європейська Рада і Європейське агентство з навколишнього середовища (ЄАПНС).

Принципи екологічного права ЄС. Екологічні права та їх захист в межах ЄС. Поняття екологічного правопорушення за законодавством ЄС. Види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства ЄС.

Аналіз рамкового законодавства ЄС для забезпечення високого рівня охорони довкілля. Правове регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках ЄС. Правовий режим охорони навколишнього середовища, територій та об'єктів, що потребують особливої охорони. Збереження та охорона біологічного різноманіття у європейському праві навколишнього середовища. Правове регулювання діяльності об'єктів підвищеної небезпеки та створення системи запобігання великих промислових аварій в Європейському Союзі. Правове регулювання екологічно небезпечної діяльності (поводження з відходами).

Орієнтовні теми семінарських (практичних) занять:

1. Поняття та система екологічного права ЄС: екологічна політика, екологічні програми, стратегічні плани дій.
2. Поняття та система екологічного права ЄС: нормативно-правова база ЄС з питань екологічної безпеки. Захист проектів.

Самостійна робота студентів: опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичних занять. Підготовка та реалізація проекту «Про європейське екологічне право дітям».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Міжнародне співробітництво європейських держав у сфері охорони довкілля. Інституційний, фінансовий та адміністративний потенціал міжнародних урядових природоохоронних організацій (UNO, IAEA, WHO, IMO, Council of Europe, EEA тощо). Міжурядові європейські програми спостереження за станом навколишнього природнього середовища та недопущення розвитку глобальних екологічних криз.

Міжнародні неурядові природоохоронні організації та їх роль на шляху до формування збалансованого природокористування та сталого розвитку в ЄС. Діяльність міжнародних громадських організацій, неурядових агенцій, фондів (IUCN, GPI, WWF, WSPA, EEA Club of Rome тощо) щодо збереження видового різноманіття та дикої природи, проблем зміни клімату, популяризації екологічної інформації серед широких верств населення. **Орієнтовні теми семінарських (практичних) занять:**

1. Міжнародне співробітництво в сфері захисту навколишнього середовища та його роль в стратегії сталого розвитку ЄС.
2. Участь України у міжнародних природоохоронних заходах та реалізації екологічних програм і проектів ЄС.

Зміст самостійної роботи студентів: опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичних занять. Підготовка та реалізація проекту «Досвід природозахисних громадських організації ЄС для України».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В КРАЇНАХ ЄС

Загальна характеристика екологічної освіти в країнах Європейського Союзу. Мета, завдання, моделі, напрями, принципи екологічної освіти. Характеристика національних систем екологічної освіти країн Євросоюзу. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки.

Основи екологічної освіти дітей до школи в країнах Європейського союзу, її зміст і форми. Сутність екологічної освіти школярів в Австрії, Данії, Ірландії, Фінляндії, Німеччині, Греції, Швеції, Великобританії, Франції, Бельгії. Екологічна спрямованість шкільного навчання. Характеристика екологічних програм для дітей шкільного віку.

Екологічна освіта студентської молоді в країнах ЄС. Участь студентів в екологічних проектах, міжнародних і громадських екологічних організаціях. Наступність в

екологічному вихованні між усіма ланками освіти країн ЄС. Використання досвіду екологічної освіти країн ЄС в Українській освітній системі.

Орієнтовні теми семінарських (практичних) занять:

1.Загальна характеристика екологічної освіти для збалансованого розвитку в країнах ЄС.

2.Сутність екологічної освіти дітей та молоді в країнах ЄС в контексті екологічної безпеки.

Зміст самостійної роботи студентів: опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичних занять. Підготовка до ділової гри «Круглий стіл з питань екологічної освіти й безпеки в країнах ЄС».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. УПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Екологічна політика України – основа для створення передумов сталого розвитку країни. Пріоритетні напрямки державної політики України в галузі охорони навколишнього природного середовища, природних ресурсів і в гарантуванні екологічної безпеки.

Нормативно-правова база України та міжнародна співпраця в галузі охорони природного довкілля. Імплементація міжнародних правових актів у екологічне законодавство України. Формування і запровадження національної стратегії екологічної політики на засадах співпраці з країнами ЄС.

Державне регулювання відносин у сфері охорони природи на засадах європейського досвіду. Проект Стратегії національної екологічної політики на період до 2020 року, який ґрунтується на комплексі управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів.

Орієнтовні теми семінарських (практичних) занять:

1. Напрями та пріоритети розвитку державної екологічної політики України в умовах глобалізації.
2. Стратегія екологічної безпеки України у контексті міжнародного досвіду.

Зміст самостійної роботи студентів: опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичних занять. Проведення дебатів у британському форматі з проблем використання досвіду ЄС з екологічної безпеки в Україні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Мельник О.С., Коренева І.М., Загородня Л.П., Данильченко І.Г. Досвід європейських країн у вирішенні питань екологічної безпеки: навчальний посібник: Суми: ВВП «Мрія», 2017. 400 с.
2. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку : монографія / О. А. Васюта. Тернопіль : Гал-Друк, 2001. 600 с.
3. Задорожній О. В., Медведєва М. О. Міжнародне право навколишнього середовища : підручник. Київ: Промені, 2010. 510 с. 4. Екологічне право : підручник / [за ред. А. П. Гетьмана] . Харків: Право, 2013. 432 с.
5. Копійка В. В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз : історія і засади функціонування : навчальний посібник. [за ред. Л. В. Губерського]. Київ: Знання, 2012. 759 с.
6. Микієвич М. М., Андрусевич Н. І. , Будякова Т. О. Європейське право навколишнього середовища : навчальний посібник. Львів, 2004. 256 с.
7. Організація екологічної освіти в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / Режим доступу : http : ua.kursoviks.com.ua.
8. Право Європейського союзу : підручник / за ред. В.І. Муравйова. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

9. Право Європейського Союзу : підручник / [за ред. О.К. Вишнякова]. Одеса: Фенікс, 2013. 883 с.
10. Писанка К. О. Проблеми екологічної освіти та виховання в різних країнах світу. *Молодий учений*. Психологічні та педагогічні науки. № 4. 2014. С. 65 – 70.
11. Січко І., Юрченко Л. Особливості екологічної освіти у вищих навчальних закладах зарубіжних країн. *Порівняльно-педагогічні студії.* 2011. № 1 (7). С.11 – 116.
12. Швед М. С. Тенденції розвитку зарубіжної екологічної освіти. *Вісник Львівського університету*. 2003. Вип. 17. С. 167 – 174.
13. Швед М. С. Екологічна едукація за кордоном і в Україні. Львів : «Світ». 1997. 106 с.
14. Шевчук В. Я. Довкілля для Європи. *Екологічний вісник*. 2003. Травень – червень. С. 3 – 4.
15. Шмандій В. М., Клименко М. О. , Голік Ю. С., Прищепа А. М. , Бахарєв В. С., Харламова О. В. Екологічна безпека : підручник. Херсон: Олді-плюс, 2013. 366 с.
16. Червонецький В. В. Екологічна освіта учнів у школах країн європейського регіону та північної Америки: монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2005. 312 с.

Додаткова література

1. Андреева Н. Н. Экологически ориентированные инвестиции: выбор решений и управление : монография. Одесса : ИПРЭЭИ НАН Украины, 2006. 536 с.
2. Базові елементи Стратегії ЄЕК ООН про освіту в інтересах сталого розвитку.// Документи 5-ї Всеєвропейської конференції міністрів охорони навколишнього середовища „Довкілля для Європи" // [Національний семінар проекту „Київ - 2003"].
3. Грушкевич Т. В. Європейські стандарти забезпечення екологічних прав : навчально-методичний посібник. Хмельницький : Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2013. – 260 с.
4. Марченко Г. В. Розвиток екологічної освіти в середніх школах Великої Британії у другій половині XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата педагогічних наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка і історія». Горлівка, 2003. 23 с.
5. Погрібна Л.С. Актуальність аналізу досвіду європейських країн в процесі організації екологічного виховання школярів на території України [Електронний ресурс] / Режим доступу : http : nauka.zinet.info.
6. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі : спільність і розбіжності / Л. П. Пуховська. Київ: Вища школа, 1997. 179 с.
7. Пєкна І. Становлення екологічної освіти молоді в Україні та Швеції. [Електронний ресурс] / Режим доступу : http : oldconf.neasmo.org.ua.
8. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» ; пер. з англ. : ВГО «Україна» / [за ред. В.Я. Шевчука]. Київ: Інтерсфера, 2000. 360 с.
9. Рудишин С. Д. Стан екологічної освіти в практиці вищої школи зарубіжних країн. Режим доступу : http : eprints.zu.edu.ua.
10. Туниця Ю. Ю. Сутність ідеї Екологічної Конституції Землі та її основні концептуальні засади. *Науковий вісник* : Збірник науковотехнічних праць. Львів: УкрДЛТУ. 2002. Вип. 12.7. С. 22 – 29.
11. Шіммельфенніг Ф., Зедельмаєр У. Європеїзація Центральної та Східної Європи: наукове видадння. Київ: Юніверс, 2010. 288 с.

Електронні ресурси:
Сайт міжнародного проєкту програми Еразмус+ (Програма Жана Моне)
http://mone.gnpu.edu.ua/index.php/ua/

ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ: залік.

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ: тестові завдання, усні опитування на семінарських заняттях.

Таблиця 1

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ

Семінарські заняття						Модульні контрольні роботи	Самостійна робота	Всього
1	2	3	4	5	6			
$ВК_{ПК}$=0,5						$ВК_{МКР}$=0,3	$ВК_{СРС}$=0,2	ВК=1

Примітка: ВК~ ваговий коефіцієнт; *ПК* – поточний контроль на семінарських заняттях, *МКР* – модульна контрольна робота; СРС – самостійна робота студента

Розрахунок підсумкового середньозваженого балу ($О_{СР}$) здійснюється за формулою:

$О_{СР}=((ПК_1+ПК_2+ПК_3+ПК_4+ПК_5+ПК_6)/6)*0,5+МКР*0,3+СРС_1*0,2$

Визначення підсумкової оцінки за національною шкалою та шкалою ECTS здійснюється за таблицею 2

Таблиця 2

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЗА ШКАЛОЮ ECTS ТА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ

ОЦІНКА ECTS	СЕРЕДНЬОЗВАЖЕНИЙ БАЛ, ЩО ФОРМУЄ ІНТЕРВАЛЬНУ ШКАЛУ	НАЦІОНАЛЬНА ОЦІНКА	
1	2	3	
A	4,51-5,00	5	*Зараховано (Відмінно)* – високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями. Студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; виконує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну; активно бере участь у організації нетрадиційних форм семінарського заняття; може самостійно опрацювати та презентувати інформацію, здатен до дискусії; вірно виконує 95 % від загальної кількості тестів.

B	4,01-4,50	4	*Зараховано (Добре)* – достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження. Знання студента є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку; вміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між
			явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями; здатен рецензувати відповіді іншого студента; бере участь у навчадбних дискусіях; може опрацьовувати матеріал самостійно, вміє підготувати проєкт, презентувати та захищати його найважливіші положення; вірно виконує 80 % від загальної кількості тестів.
C	3,50-4,00	4	*Зараховано (Добре)* – середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками. Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал; розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причиннонаслідкові зв'язки між ними, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; здатен з допомогою викладача скласти план своєї роботи над проєктом, виконати його та правильно оформити; самостійно користується додатковими джерелами інформації; частково контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає прості таблиці та схеми; на основі опрацювання інформації з різних джерел може підготувати доповідь, унаочнити її; вірно виконує 75 % від загальної кількості тестів.
D	2,83-3,43	3	*Зараховано (Задовільно)* – середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками. Студент знає більш як половину навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал; здатний з помилками і неточностями дати визначення понять, сформулювати правило, відтворити його з помилками та неточностями; має стійкі навички роботи з текстом підручника; може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен використовувати під час відповіді допоміжні наочні матеріали; на основі опрацювання інформації з різних джерел може підготувати доповідь; відповіді непослідовні та нелогічні; вірно виконує 65 % від загальної кількості тестів.

E	2,51-2,75	3	*Зараховано (Задовільно)* – рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижче середнього. Студент має початковий рівень знань; знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, повторити за зразком певну операцію, дію; описує явища, процеси без пояснень причин, з допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, слабко орієнтується в поняттях; має фрагментарні навички в роботі з підручником; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі; здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, виявляє інтерес до навчального матеріалу; вірно виконує 51% від загальної кількості тестів.
FX	2,00-2,50	2	*Незараховано (Незадовільно)* – низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять з дисципліни. Студент відтворює менш як половину навчального матеріалу; з допомогою викладача виконує елементарні завдання; може дати відповідь з кількох простих речень; здатен усно відтворити окремі частини теми; має фрагментарні уявлення про роботу з джерелами, не має сформованих умінь та навичок; вірно виконує 30% від загальної кількості тестів.
F	0,00-1,99	2	*Незараховано (Незадовільно)* – низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни. Студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; має нечіткі уявлення про об’єкт вивчення; виявляє здатність елементарно викласти думку; може усно відтворити кілька термінів, явищ без зв’язку між ними; може обрати правильний варіант відповіді (на рівні «так-ні»); може самостійно знайти відповідь у тексті підручника; вірно виконує 20 % від загальної кількості тестів